

Indiánske ríše v Latinskej Amerike

Branislav Krasnovský

28. septembra 2020 ✝ Cirkev ✝ Indiáni

Keď Španieli objavili Ameriku, na území dnešnej Latinskej Ameriky sa nachádzali tri známe indiánske ríše.

V strednom a severnom Mexiku sa nachádzala **ríša Aztékov**

v južnom Mexiku, Guatemale, Salvadore, Hondurase, Nicaragui, Paname sa nachádzala **ríša Mayov**

Na území dnešného Peru, Kolumbie, Equádoru sa nachádzala **ríša Inkov**

Pre Španielsko bolo získanie nových provincií v Amerike výzvou, navyše v Španielsku sa od roku 1492 nachádzala obrovská armáda žoldnierov, ktorá úspešne ukončila reconquistu a vyhnala Maurov zo Španielska do severnej Afriky.

Po dobytí Granady v roku 1492 pokračovali Španieli v bojových operáciach aj v severnej Afrike či na Apenínskom polostrove. Pre Španielsko bolo výhodné zapojiť španielske vojenské tercie do nových bojových operácii, preto španielsky kráľovský pár /Izabela Kastílska a Ferdinand Aragónsky / podporoval aj výpravy španielskych conquistadorov do Ameriky.

Španielske panstvo sa v Latinskej Amerike nerodilo ľahko. Na rozdiel od Portugalcov, ktorí budovali v Afrike len opevnené body na strategických miestach pobrežia, v ktorých sa sústredil portugalský obchod i vojenská sila, Španieli boli pripravení vytvoriť nové provincie s celou infraštruktúrou /mestá, cirkev, cesty, poľnohospodárstvo, remeslá, bane/, ktoré by sa nelíšili od materských španielskych provincií.

Prví španielski conquistadori, ktorí prišli do Ameriky, sa sústredili na mapovanie neznámeho terénu. Na konci 15. a začiatku 16.storočia sa španielska moc obmedzovala len na úzky pás pobrežia. K prvým najznámejším španielskym conquistadorom patrili Amerigo Vespucci, Juan Diaz de Solís, Vasco Nuñez de Balboa, Alonso de Ojeda, Fernández de Enciso, Gaspar de Espinosa, Francisco Hernández de Córdoba, Juan de Grijalva, Pedro de Alvarada a i., ktorí prenikali do vnútrozemia a pripravovali pôdu pre budúcu španielsku conquistu. Týchto conquistadori bojovali vo formácii tercia, ktorá sa za spevu ich bojovej piesne stala obávaným nepriateľom na svetových bojiskách od roku 1492 – 1643.

Porážka Aztékov

Dobývať ríšu Aztékov začali Španieli vo februári 1519 a do konca roku 1521 už celú ríšu Aztékov zlikvidovali. Výprave proti Aztékom velil Hernando Cortéz. Aztékovia boli dobrí bojovníci, vnútorne však bola ríša Aztékov nepevná, podmanení Indiáni Aztékov nenávideli a Španielom pomáhali. Španieli síce v ťažení proti Aztékom utrpeli aj porážku /La Noche Triste – smutná noc, zahynulo niekoľko desiatok Španielov/, Španieli však mali dostatok conquistadorov, dokázali straty nahradiť a nakoniec zvíťaziť.

Hernando Cortéz mal dostatok informácií o Aztékok vďaka prvej prieskumnej výprave conquistadora Juana de Grijalvu, ktorý sa ako prvý stretol s aztéckym panovníkom Montezumom. Montezuma sa dozvedel o bielych bradatých mužoch s nesmierne silnými zbraňami, čo pripomínalo aztécku veštbu o návrate hlavného aztéckeho boha Quetzalcoatla na Zem. Hernando Cortéz sa dozvedel od Juana de Grijalvu o indiánskych mýtoch a postavil sa do čela veľkej výpravy proti Aztékom. Mal k dispozícii 11 lodí, 550 vojakov, 15 jazdcov, desať diel, množstvo kuší, arkebúz a bojových psov.

Cortézovi počas ťaženia veľmi pomáhala radami ohľadne Aztékov jeho aztécka milenka Malinche. Španieli sa vylodili na nehostinnom pobreží Tierra Caliente a Cortéz nechal potopiť všetky lode, aby jeho muži nemohli utiecť. Čoskoro Španieli zistili, že podrobení Indiáni Aztékov neznášajú a sú ochotní Španielom v boji proti nenávideným Aztékom pomáhať.

Hernando Cortez

zdroj: wikimedia commons

Napriek pomoci Indiánov pripadala na jedného Španiela 10-15 násobná presila. Aztékovia však nemali kovové zbrane a takisto nemali také brnenia ako Španieli. V bitke šokovali Aztékov arkebúzy, kuše aj psi a španielski jazdci na koňoch, ktorých považovali za mýtické bytosti a utekali pred nimi. Španielom robili problémy najmä aztécki vrhači oštepov, pretože oštepy mali dostatočnú kinetickú energiu, aby prerážali aj španielske kyrsy. Proti vrhačom však nasadil Cortéz strelcov z kuší, akrebúz a diel, ktoré ich zmasakrovali. Po niekoľkých bitkách sa Aztékovia vzdali, pretože boli presvedčení, že proti bielym bohom nemajú šancu zvíťaziť.

Španieli sa dostali až do Tenochtitlánu, kde sídlil aztécky panovník Moctezuma II. Cortéz spravil z Moctezumu II. rukojemníka, aztécky panovník musel odprisahať vernosť španielskemu panovníkovi Karolovi IV. /vnuk Izabely Kastílskej a Ferdinanda Aragónskeho/. Španielski úradníci na Kube však považovali Cortéza za zradcu a poslali za ním 900 člennú výpravu conquistadora Panfila de Narvaeza, Narvaez mal Cortéza zatknúť. Cortézovi sa ale podarilo Narvaeza presvedčiť a väčšina Narvaezových mužov s vidinou aztéckeho zlata pred očami vstúpila do Cortézových radov.

V Tenochtitláne sa zatiaľ počas napätia s Narvaezom v Cortézovej neprítomnosti odohral krvavý masaker, v boji sa stretlo 260 španielskych vojakov pod vedením Pedra de Alvarada a Aztékovia. Španieli utrpeli veľké straty a museli sa zabarikádovať v jednom z krídel kráľovského paláca. Aztékovia zistili, že je možné Španielom uštedriť tvrdé údery a ich aktivita sa znásobila

Cortézovi sa ale podarilo bez boja preniknúť k zdecimovaným Alvarezovým mužom. Nový španielsky oddiel sa hneď na druhý deň dostal do tvrdých bojov s Aztékami, zúrivosť Aztékov Španielov prekvapila. Španieli v boji síce zlikvidovali stovky Aztékov, rady Aztékov však stále ostávali husté. Množstvo španielskych conquistadorov v boji zahynulo.

Španieli nakoniec vyhodnotili situáciu ako neudržateľnú a dňa 30.6.1520 v noci známej ako La Noche Triste sa pokúsili z Tenochtitlánu utiecť. Aztékovia ich útek spozorovali a snažili sa Španielom odrezať cestu. Bojovalo sa celú noc, Španieli stratili 600 mužov, na každého mŕtveho Španiela však pripadalo priemerne 10 – 12 mŕtvych Aztékov. Cortezovi nakoniec ostalo už len približne 400 mužov. V blízkosti Mexico City dodnes turistickí sprievodcovia ukazujú strom, pri ktorom údajne Cortéz plakal, pretože si myslel že ťaženie prehrál.

Španieli museli ustúpiť 200 km, proti Aztékom sa im však rozhodli pomôcť bojovní Tlaxcalovia, tí si ale vymohli, že nebudú musieť Španielom platiť dane. Cortéz súhlasil a začal pripravovať nových mužov pre nový útok voči Tenochtitlánu a Aztékom. Po niekoľkých mesiacoch zhromaždil 86 jazdcov, 120 strelcov z kuší a arkebúz, 700 mužov tercií s mečmi a pikami a 18 diel. K dispozícii mal aj 75 000 tlaxcalských bojovníkov.

Útok na mesto podnikol Cortéz dňa 10.5.1521, jeho dôstojníci Pedro de Alvarado, Cristobal de Olid, Gonzalo de Sandoval útočili z troch strán, útok zo štvrtej strany viedol samotný Hernando Cortéz. Ešte pred útokom na mesto Španieli zlikvidovali vodovod, ktorý do aztéckeho mesta privádzal vodu. Aztékovia bojovali hrdinsky, proti Španielom však nemali šancu. Aztéckych obrancov mesta decimovali aj kiahne, ktoré Španieli do Mexika privliekli.

V auguste už boli Aztékovia na konci svojích síl. Keď Španieli prerazili poslednú obrannú líniu Aztékov, Tlaxcalovia následne všetkých Aztékov zmasakrovali. Na troskách Tenochtitlánu Španieli postavili Mexico city. V nasledujúcich mesiacoch Cortéz obsadil celé územie Aztékov, odolali mu len Mayovia, dobytie Mayov trvalo viac ako 160 rokov.

Španieli následne začali z aztéckeho územia vytvárať španielsku provinciu a na mieste Tenochtitlánu vytvorili Ciudad de Mexico, dnešné Mexico City. Proces christianizácie Indiánov v Karibiku, Mexiku a Strednej Amerike riadil dominikánsky biskup Bartolomeo de la Casas, ktorý aj zaznamenal dejiny Indiánov a patril k obrancom Indiánov pred prehmatmi španielskych miestodržiteľov. Na jeho činnosť potom nadviazal biskup Juan de Zumarraga.

Porážka Mayov

Mayovia vytvorili svoju ríšu na juhu Mexika a na území dnešných štátov Salvador, Nicaragua, Honduras, Guatemala, Panama. Ani Aztékovia nedokázali Mayov pri svojích výpravách poraziť, džungľa bola pre Aztékov a ešte viac pre Španielov veľkou hrozbou.

Pokiaľ Mexiko pripomínalo svojím podnebí Španielom blízku severnú Afriku, v ktorej boli zvyknutí bojovať, džungľa pre nich predstavovala vražedné a nebezpečné prostredie. Vlhkosť, horúčava, jedovaté rastliny, hmyz, živočíchy, parazity a tropické choroby doslovne decimovali španielskych conquistadorov.

Španieli prišli do kontaktu s Mayami už v roku 1500. V roku 1511 stroskotala pri pobreží Yucatanu španielska loď a dvojica námorníkov Geronimo de Aguilar a Gonzalo Guerrero sa dostali do mayského zajatia. Guerrero prijal mayskú vieru, oženil sa s mayskou šľachticou a v neskoršom období pomáhal Mayom v boji proti svojím rodákam.

V roku 1517 sa na Yucatane vylodila prvá španielska výprava z Kuby pod vedením Fernanda Hernandeza de Cordobu, conquistadori však utrpeli v džungli ťažkú porážku. Mayovia smrteľne zranili aj Fernanda Hernandeza de Cordobu, ten umrel po návrate na Kubu. V roku 1518 nasledovala výprava Juana de Grijalvu, tomu sa už podarilo na Yucatane dobyť mayské mesto na ostrove Cozumel. Cozumel sa stal prvou španielskou základňou vo vojne proti Mayom. Pri následných mierových rozhovoroch medzi Španielmi a Maymi Španieli vykúpili z mayského zajatia aj Geronima de Aguilar, ktorý sa stal prvým španielsko-mayským tlmočníkom.

Do roku 1530 získali Španieli niektoré mestá ležiace na mayských hraniciach. V rokoch 1526-1530 sa rozohrel vážnejší konflikt s Maymi, Mayovia postupne zdecimovali španielske jednotky natoľko, že Španieli sa radšej stiahli preč z oblastí v blízkosti hustého džungľového pásma. Conquistadori Pedro de Alvarado a Diego de Mazariegos bojovali proti Mayom bez výraznejšieho úspechu.

V rokoch 1527 – 1548 začali proti Mayom bojovať Francisco de Monteja starší a Francisco de Monteja mladší. Obaja šľachtici prišli zo Španielska a boli v Amerike nováčikmi. Porazili severných Mayov, založili základňu v Campeche a v roku 1541 Francisco de Monteja mladší po smrti svojho otca dobyl Yucatán. Mayovia však pokračovali v ďalšom boji. Vzbury trvali do roku 1550, kedy Španieli ohlásili svoje úplné víťazstvo nad Maymi.

Mayov konvertovali na katolicizmus františkáni, preslávil sa najmä biskup Diego de Landa, ktorý bol v christianizácii Mayov pomerne úspešný. Dnes žije ešte stále v Strednej Amerike približne 8 miliónov Indiánov, ktorých materinský jazyk je niektorý z mayských jazykov a dialektov. Najviac Mayov žije na Yucatane a v Guatemale, Yucatán je dodnes pomerne horúcou mexickou provinciou, kde je vládna moc čiastočne obmedzená.

Inkovia

Inská ríša sa nachádzala na najmä území dnešných štátov Kolumbia, Ekuádor, Peru a Bolívia Inkov zničili španielski conquistadori Francisco Pizarro a Diego Almagro. Španielski conquistadori využili podobne ako v prípade Aztékov vnútorné rozpory v spoločnosti Inkov a odpor kmeňov, ktoré si Inkovia v minulosti podmanili.

Španielski conquistadori systematicky likvidovali všetky informácie o Inkoch, najviac informácii sa zachránilo vďaka španielskym kňazom, ktorí christianizovali celé územie. Podľa španielskeho kňaza Poma de Ayala /spracoval dejiny Inkov v roku 1615/, bol zakladateľom inskej ríše Manco Capac z mesta Cuzco. Inkovia si postupne podrobili všetky národy naokolo a v čase najväčšieho rozmachu siahala ríša Inkov od

dnešnej južnej Kolumbie až do strednej Čile a od Tichého oceánu až po amazonskú džungľu, ktorú ovládali bojovné kmene kanibalských lovcov hláv.

Počas vlády inského vládcu Huyana Capaka sa na územie Inkov dostali okolo roku 1530 prví Španieli. Medzi Inkami v tom čase zúrila bratovražedná vojna medzi Huascarom a Atalhualpom, Atalhualpa mal spojencov Španielov a vďaka nim vo vojne zvíťazil.

Španielsky conquistador Francisco Pizarro sa po niekoľkých rokoch už v pomeroch v Inskej ríši dobre orientoval a vedel, že Inkovia majú k dispozícii obrovské množstvá zlata, oveľa väčšie ako Aztékovia či Mayovia. Po porážke Huascara Pizarro vylákal Atahualpu na návštevu do španielskeho tábora, následne španielski conquistadori Inkov zmasakrovali a Atahualpu zajali. Atahualpa prisľúbil, že naplní Pizarrom vybranú miestnosť zlatom, ak ho Pizarro prepustí na slobodu. Atahualpa svoj sľub splnil, Pizarro ho však nechal v roku 1533 uškrtiť.

Francisco Pizarro

zdroj: wikimedia commons

V krajine to následne vyzeralo tak, že sa začne odboj proti Španielom. Pizarro bol prefikovaný dobrodruh a v inskom popredí vystavil do popredia Manca, syna zavraždeného Huascara. Jednota Inkov sa rozbila, časť Inkov sa nesmierne potešila, keď sa mohla mstiť Atahualpovým prívržencom a tlak na Španielov sa oslabil.

Pizarrov dôstojník Hernando de Soto s 50 španielskymi jazdcami a 10 tisíc bojovníkmi pomáhal Mancovi a španielski conquistadori sa spoločne s Mancovými indiánmi nakoniec prebojovali až do Cuzca, mesta, ktoré sa odmietalo Španielom vzdať. Počet Španielov sa v Peru zvyšoval, pretože zlato, ktoré do Španielska prúdilo, vábilo do Peru čoraz viac španielskych conquistadorov.

Pod Pizarrovým vedením nakoniec Španieli Cuzco dobyli a vyplienili. Manco však Španielov nenávidel a pripravoval protišpanielske povstanie. Indiáni sa pokúsili Španielov zlikvidovať, tí sa však udržali a španielska výprava ktorá prišla Pizarrovi na pomoc z Limy, prerazila indiánske obklúčenie. Manco bol porazený a utiekol na juh Inskej ríše, kde sa usídlil v meste Vilcabamba.

V roku 1539 však Španieli zorganizovali výpravu, ktorú viedol Gonzalo Pizarro, mladší brat Francisca Pizarra. Španieli Vilabambu obsadili, Mancovi sa však opäť podarilo utiecť. So zvyškami svojich mužov živoril v nehostinných oblastiach a nakoniec prijal do svojích radov mužov Diega Almagra /conquistadori a bývalí spojenci Diego Almagro a Francisco Pizzaro sa rozháдали/. Almagro a jeho synovia v roku 1541 Pizarra zavraždili po sv. omši v meste Ciudad de los Reyes v dnešnom Peru. Umierajúci Pizarro svojou krvou ešte nakreslil do prachu veľký kríž.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/indianske-rise-v-latinskej-amerike/>